

پیامدهای وابستگی اقتصادی حسابرس بر کیفیت گزارش‌گری مالی با توجه به مکانیزم‌های راهبری شرکتی

مرتضی متوسل

دانشجوی دکتری رشته حسابداری، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
mortymot@yahoo.com

قدرت‌الله طالب‌نیا

دانشیار گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران - مسئول مکاتبات
gh_talebniya@yahoo.com

احمد یعقوب‌نژاد

دانشیار گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد و حسابداری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
yaghoob_acc@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۸/۱۷ تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۸/۲۶

چکیده

در این پژوهش پیامدهای وابستگی اقتصادی حسابرس بر کیفیت گزارش‌گری مالی بررسی شده است. در این راستا بعد از تعیین رابطه به منظور تحلیل بهتر، عوامل تعدیل‌گر اثرگذار عوامل مثلث راهبری شرکتی یعنی نظارت سهامداران (سهامداران نهادی)، نظارت هیات مدیره (هیات مدیره غیرموظف، دانش هیات مدیره، دوگانگی وظیفه مدیرعامل) و نظارت حسابرسی (اندازه حسابرس) به عنوان متغیرهای تعدیل‌کننده در این رابطه در نظر گرفته شده است. برای سنجش کیفیت گزارش‌گری مالی از ارقام تعهدی اختیاری، قابلیت پیش بینی سود، ثبات سود و هموارسازی سود استفاده شده است. در این پژوهش از داده‌های تاریخی ۱۱۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ استفاده شده است. نتایج نشان‌گر این است که وابستگی اقتصادی حسابرس اثر منفی و معنی‌دار بر ارقام تعهدی اختیاری، اثر مثبت و معنی‌داری بر ثبات سود و اثر منفی و معنی‌دار بر هموارسازی سود دارد. با این حال رابطه ای بین وابستگی اقتصادی حسابرس و قابلیت پیش بینی سود مشاهده نشد. بنابراین وابستگی اقتصادی حسابرس در تمامی نمادها غیر از قابلیت پیش بینی سود بر کیفیت گزارش‌گری مالی اثرگذار است. در مورد عوامل راهبری شرکتی، نتایج حاصله نشان می‌دهد که دانش اعضای هیات مدیره رابطه بین وابستگی اقتصادی حسابرس و کیفیت گزارش‌گری مالی را تعدیل می‌کند. نتایج پژوهش در کل از فرضیه حفظ اعتبار و تلاش حسابرس حمایت می‌کند.

واژه‌های کلیدی: وابستگی اقتصادی حسابرس، کیفیت گزارش‌گری مالی، نظام راهبری شرکتی.

۱- مقدمه

موسسه‌های حسابرسی دارای وابستگی اقتصادی، با توجه به زیر سوال رفتن استقلال‌شان رفتار مدیریت سود شرکت‌ها را نادیده بگیرند. وابستگی اقتصادی در گذشته نیز اتفاق افتاده است و بر استقلال حسابرسان تأثیرگذار بوده است. برای مثال، اندرسون^۴ برای حسابرسی شرکت ویست منجمنت^۵ مابین سال‌های ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۷ تقریباً مبلغ هفت و نیم میلیون دلار برای انجام امور حسابرسی صورت‌های مالی و یازده میلیون برای سایر خدمات حرفه‌ای صورت حساب صادر کرد. انرون^۶ مبلغ ۴۶/۸ میلیون دلار به خاطر حسابرسی، مشاوره تجاری و امور مالیاتی برای سال مالی منتهی به ۳۱ آگوست ۱۹۹۹، ۵۸ میلیون در سال ۲۰۰۰ و بیش از ۵۰ میلیون دلار در سال ۲۰۰۱ به آرتور اندرسون پرداخت. در فوریه سال ۱۹۹۸ شرکت ویست منجمنت اعلام کرد که صورت‌های مالی خود را که در سال‌های ۱۹۹۳ تا ۱۹۹۶ منتشر کرده را ارائه مجدد می‌کند. بعد از این اعلامیه ارزش سهام شرکت بیش از ۳۳ درصد کاهش یافت و سهام‌داران ۶ میلیارد دلار ضرر کردند (تایبود و فریر^۷، ۲۰۱۱). سودسازی‌های انرون نیز قیمت هر سهم آن را تا مرز ۹۰/۷۵ دلار بالا برد و پس از افشای رسوایی‌ها، قیمت سهم آن به ۲۶ سنت (۰/۲۶ دلار) سقوط کرد. فروپاشی انرون به سراسر آمریکا و بقیه جهان هشدارهایی صادر کرد (کوپر و نیو^۸، ۲۰۱۵). وابستگی اقتصادی موسسه اندرسون به این شرکت‌ها باعث شده بود تا برای حفظ این صاحب‌کاران اظهارنظر مقبول ارائه دهد. عقیده بر این است که تنها شرکت‌هایی با درجه پایین کیفیت حسابداری تمایل به پرداخت حق‌الزحمه اضافی حسابرسی برای اجتناب از اظهارنظر غیرمقبول به صورت‌های مالی دارند. اگر شرکتی نتایج عملیاتی خود را به گونه‌ای بهبود دهد که بتواند اظهارنظر مقبول دریافت کند نیازی به پرداخت حق‌الزحمه بیشتر به حسابرسان برای اخذ اظهارنظر مقبول ندارد. در مقابل، اگر کیفیت سود شرکت خوب نباشد باید حق‌الزحمه بیشتری به حسابرسان پرداخت کند. بنابراین، انتظار بر این است که در شرکت‌هایی با کیفیت گزارش‌گری مالی ضعیف، حق‌الزحمه غیرعادی حسابرس بیشتر باشد (ژو و همکاران^۹، ۲۰۱۰). زمانی که حسابرسان حق‌الزحمه حسابرسی خود را از صاحب‌کار دریافت می‌کنند این سوال مطرح می‌شود که آیا این حق‌الزحمه استقلال آنها را از بین برده و به جای کار به نفع سهامداران به نفع صاحب‌کار عمل می‌کنند یا نه. انتظار می‌رود حسابرسانی که حق‌الزحمه بالایی برای

دیدگاه سرمایه‌گذاران در مورد صورت‌های مالی مهم است چون سرمایه‌گذاران عمده‌ترین استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی هستند و ارزیابی آنها در مورد کیفیت حسابرسی موجب اعتماد عمومی به اطلاعات مالی شرکت‌ها می‌شود که در نهایت منجر به تقویت بازارها مالی می‌شود (لویت^۱، ۲۰۰۰). پرتفوی هر موسسه‌ی حسابرسی از صاحب‌کارانی تشکیل شده است که هر کدام از اهمیتی خاص اما متفاوت برخوردارند و در دنیای رقابتی امروز این اهمیت بیش‌تر مشخص است و هر حسابرسی یا موسسه‌ی حسابرسی سعی می‌کند صاحب‌کار خود را حفظ کند. وابستگی زیاد به یک صاحب‌کار خطر منافع شخصی را ایجاد می‌کند و می‌تواند به‌طور جدی استقلال حسابرس را مخدوش کند چرا بین مبلغ حق‌الزحمه‌ی حسابرسی دریافتی از یک صاحب‌کار خاص و استقلال حسابرس رابطه مستقیمی وجود دارد (کاشف بهرامی، ۱۳۹۲). دستورالعمل موسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار مصوب جلسه ۱۳۸۶/۵/۸ و اصلاحیه‌های مورخ ۱۳۹۰/۱۱/۱۷ و ۱۳۹۲/۰۴/۳۱ شورای عالی بورس و اوراق بهادار در ماده ۱۵ بیان می‌کند که تحصیل بیش از ۲۵ درصد درآمد‌های مؤسسه حسابرسی معتمد از یک صاحب‌کار یا گروه صاحب‌کار خاص در یک سال مالی مجاز نیست زیرا ممکن است موسسه‌ای با یک صاحب‌کار خاص وابستگی اقتصادی زیادی پیدا کند و همین امر استقلال حسابرس را زیر سوال ببرد. شرکت‌هایی که اظهارنظر غیرمقبول دریافت می‌کنند تمایل بیشتری به تغییر حسابرس خود دارند تا بدنبال موسسات حسابرسی باشند که از آن اظهارنظر مقبول دریافت کنند. به این پدیده فرضیه خرید اظهارنظر^۲ حسابرس گفته می‌شود (کریشنان و استفانس^۳، ۱۹۹۵). هیأت نظارت بر حسابداری شرکت‌های سهامی عام آمریکا خرید اظهارنظر را به صورت زیر تعریف می‌کند "انگیزه‌های که حسابرسان را تشویق می‌کند به جای توجه به منافع سرمایه‌گذاران به منافع شرکت‌های حسابرسی شده که حق‌الزحمه آنها را پرداخت می‌کند توجه نماید". با این وجود، این موضوع مطرح است که با پیش‌بینی پدیده خرید اظهارنظر توسط موسسات حسابرسی، اگر وابستگی حسابرسان به حق‌الزحمه حسابرسی بیشتر باشند برای اینکه صاحب‌کار خود را حفظ کنند از رفتار متهورانه حسابداری مدیران چشم‌پوشی می‌کنند که این موضوع منجر به کاهش کیفیت گزارش‌گری مالی می‌شود. بنابراین، این انتظار می‌رود

⁶ Anron

⁷ Thibodeau and Freier

⁸ Cooper and Neu

⁹ Xie et al.

¹ Levitt

² Opinion Shopping

³ Krishnan and Stephens

⁴ Arthur Anderson

⁵ Waste Management

حسابرسی دریافت می‌کنند درصدد هستند تا چنین صاحب-کارانی را در پرتفوی خود نگه دارند و ممکن است اجازه دستکاری سود را به آنها بدهند. صاحب‌کاران ممکن است از حسابرسان بخواهند تا اظهارنظر مقبول دهد تا ذینفعان از مشکلات شرکت خبردار نشوند. از سوی دیگر حق‌الزحمه بالای حسابرسی ممکن است نشانگر کیفیت بالای حسابرسی به خاطر انجام خدمات بهتر و بیشتر حسابرسی باشد. وقتی صاحب‌کار موارد حل نشده دارد حسابرسان باید کار بیشتری انجام دهند تا شواهد حسابرسی مناسب و کافی برای اظهارنظر خود کسب کنند. بنابراین، آنها برای حفظ کیفیت حسابرسی و ریسک‌های حقوقی و اعتبار خود، حق‌الزحمه بیشتری را طلب می‌کنند (پورنوپاتام^۱، ۲۰۰۹). با این وجود در خصوص بررسی‌های انجام شده لارکر و ریچاردسون^۲ (۲۰۰۴) عقیده دارند حسابرس تنها یکی از مکانیزم‌های نظارتی بر شرکت است که برای کاهش مشکلات نمایندگی ذاتی در شرکت استفاده می‌شود. بررسی حسابرسی بدون در نظر گرفتن مکانیزم‌های راهبری شرکتی، تحلیل ناکافی در مورد عوامل کیفیت سود ارائه می‌کند. دوم، اینکه روش‌های زیادی برای اندازه‌گیری ارتباط مالی بین حسابرس و صاحب‌کار وجود دارد. پژوهش‌های گذشته مثل فرانکل و همکاران (۲۰۰۲) بر ارائه خدمات غیرحسابرسی تاکید داشتند. با این وجود، کل حق‌الزحمه پرداختی به حسابرس معیار مناسبی برای وابستگی اقتصادی حسابرس می‌باشد. پژوهش‌های مشابه در داخل کشور نیز در این خصوص انجام پذیرفته است. حسینی و جهانشاد (۱۳۹۶) نشان می‌دهد رابطه‌ای منفی میان محافظه‌کاری حسابداری و وابستگی اقتصادی حسابرس وجود دارد. آنها وابستگی اقتصادی حسابرسان را از طریق نسبت جمع دارایی هر شرکت به جمع کل دارایی‌های شرکت‌هایی که موسسه حسابرسی می‌نماید، اندازه‌گیری نمودند که این نوع اندازه‌گیری در متون حسابداری اغلب برای اندازه‌گیری سهم بازار موسسه حسابرسی نیز استفاده می‌شود. حسینی (۱۳۹۶) نیز پژوهشی در این خصوص انجام داده‌اند. در پژوهش وی، درآمد صاحبکار بر درآمد کل صاحبکاران تقسیم شده و در دومین نماد وابستگی اقتصادی از حق‌الزحمه حسابرسی به کل حق‌الزحمه-های دریافتی از شرکت‌های بورس بدست آمده است درحالی که این موسسات ممکن است شرکت‌های دیگری را نیز حسابرسی کرده باشند. در متون حسابداری برای محاسبه وابستگی اقتصادی حسابرس حق‌الزحمه دریافتی از صاحبکار تقسیم بر کل درآمد موسسه حسابرسی می‌شود. در پژوهش حاضر برای اندازه‌گیری درست وابستگی اقتصادی از کل درآمد موسسه برای

سنجش وابستگی اقتصادی استفاده شده است که از این جهت نوآوری در پژوهش است. به‌علاوه، در این پژوهش اثر تعاملی پنج مکانیزم راهبری شرکتی بر رابطه این این دو متغیر مورد بررسی قرار می‌گیرد. بنابراین، در کل این مقاله مشکلات اندازه‌گیری نماد وابستگی حسابرس در متون حسابداری را رفع کرده و به اعتبار پژوهش‌های گذشته افزوده و با توجه به در نظر گرفتن مکانیزم‌های راهبری شرکتی دارای دانش‌افزایی می‌باشد. از طرف دیگر، با توجه به این که وظیفه اصلی بورس اوراق بهادار ایجاد مکانی معتبر برای تخصیص بهینه سرمایه در اقتصاد بین شرکت-ها است و اینکه صورت‌های مالی یکی از منابع اطلاعاتی سرمایه-گذاران در تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری است، جهت رشد و شکوفایی بورس بایستی کارایی تخصیصی بهبود یابد. بنابراین، با توجه به نگرانی‌های موجود در مورد حفظ استقلال حسابرسان این سوال مطرح است که آیا وابستگی اقتصادی حسابرس بر کیفیت گزارش‌گری مالی تاثیر دارد؟

پیشینه تجربی

حسینی و برخورداری (۱۳۹۹) تأثیر تمرکز مالکیت نهادی بر رابطه بین استقلال هیئت مدیره و حق‌الزحمه خدمات حسابرسی را مورد بررسی قرار دادند طبق نتایج آنها رابطه معنادار و مثبتی بین استقلال هیئت مدیره و حق‌الزحمه خدمات حسابرسی وجود دارد. افزون بر این، بین تمرکز مالکیت و حق‌الزحمه خدمات حسابرسی رابطه معنادار و منفی برقرار است. از طرفی، نتایج گویای تأثیر معنادار و منفی تمرکز مالکیت نهادی بر رابطه بین استقلال هیئت مدیره و حق‌الزحمه خدمات حسابرسی است. بر اساس شواهد آنها، اندازه مؤسسه حسابرسی رابطه معناداری با حق‌الزحمه خدمات حسابرسی شرکت‌های نمونه ندارد. سرخانی مقدم و پاکدل (۱۳۹۷) رابطه بین حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی و تجدید ارائه صورت‌های مالی در شرکت-های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی نمودند. نتایج آنها نشان از عدم وجود رابطه معنی دار بین دو متغیر است. نتایج حسینی و جهانشاد (۱۳۹۶) نشان می‌دهد رابطه‌ای منفی میان محافظه‌کاری حسابداری و وابستگی اقتصادی حسابرس وجود دارد. آنها وابستگی اقتصادی حسابرسان را از طریق نسبت جمع دارایی هر شرکت به جمع کل دارایی‌های شرکت‌هایی که موسسه حسابرسی می‌نماید، اندازه‌گیری نمودند که این نوع اندازه‌گیری در متون حسابداری اغلب برای اندازه‌گیری سهم بازار موسسه حسابرسی نیز استفاده می‌شود. صفری گرایلی (۱۳۹۶) به بررسی تاثیر تاخیر غیرعادی گزارش حسابرس بر تجدید ارائه

^۱.Pornopatham

^۲.Larcker and Richardson

همکاران^۳ (۲۰۱۶) با استفاده از داده‌های ۱۳۹ شرکت نیروی طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۰، اثر ارائه خدمات غیرحسابرسی بر استقلال حسابرس را در شرکت‌های نیروی مورد بررسی قرار دادند. نتایج آنها نشان می‌دهد که بین حق‌الزحمه حسابرسی و حق‌الزحمه غیرحسابرسی رابطه مثبت وجود دارد که نشانگر از دست رفتن استقلال حسابرس است. همچنین، آنها رابطه‌ای بین ارائه خدمات غیرحسابرسی و اظهارنظر تعدیل شده حسابرس پیدا نکردند. به‌علاوه، آنها بین خدمات غیرحسابرسی و دوره تصدی حسابرس هم رابطه‌ای پیدا نکردند. در نهایت آنها با بررسی بین حق‌الزحمه غیرعادی حسابرس و هزینه سرمایه، رابطه‌ای بین آنها پیدا نکردند. نتایج کرواکت و جهانگیرعلی^۴ (۲۰۱۵) با آزمون داده‌های شرکت‌های پذیرفته شده در بورس استرالیا طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰ نشان می‌دهد که سطح وابستگی اقتصادی صاحب‌کار اثر معنی‌داری بر سطح محافظه-کاری حسابداری ندارد. نتایج نلسون و محمدرسدی^۵ (۲۰۱۵) با استفاده از داده‌های ۳۴۵ شرکت مالزیایی در سال ۲۰۱۰ نشان می‌دهد که رابطه مثبتی بین حق‌الزحمه حسابرسی با مالکیت دولتی و مالکیت خارجی بالاتر وجود دارد اما با مالکیت مدیریتی بالاتر رابطه‌ای ندارد. نتایج رحیمینا و آگوز^۶ (۲۰۱۴) با استفاده از داده‌های ۱۵۰ پرسش‌نامه در اندونزی نشان داد که استقلال حسابرس، دوره تصدی حسابرس و حق‌الزحمه حسابرسی اثر بخشی بر کیفیت حسابرسی دارد. لیم و همکاران^۷ (۲۰۱۳) با استفاده از داده‌های ۳۴۲۵ سال شرکت آمریکایی در سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۰۱ به این نتیجه رسیدند که با افزایش حق‌الزحمه خدمات غیرحسابرسی، کیفیت حسابرسی فقط برای صاحب-کاران با مالکیت نهادی پایین، کاهش می‌یابد اما نه برای صاحب-کارانی با مالکیت نهادی بالا. عبدالمقود و همکاران^۸ (۲۰۱۳) نیز رابطه مثبت بین اقلام تعهدی غیرعادی و وابستگی اقتصادی حسابرس به صاحب‌کار یافتند. آنها دریافتند که این رابطه برای شرکت‌هایی با راهبری شرکتی ضعیف وجود دارد. لیو و همکاران^۹ (۲۰۱۳) با استفاده از داده‌های ۴۰۱ شرکت پذیرفته شده در بورس تایوان طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶ به این نتیجه رسیدند که بین وابستگی اقتصادی حسابرس و محافظه‌کاری حسابداری رابطه منفی وجود دارد و این رابطه منفی می‌تواند با وجود هیات مدیره غیرموظف در ترکیب هیات مدیره کم شود. کوه و همکاران^{۱۰} (۲۰۱۳) نشان می‌دهد که خدمات غیرحسابرسی با بهبود کیفیت گزارش‌گری مالی ارتباط دارد که ناشی از درک بهتر حسابرس از

صورت‌های مالی آتی شرکت‌ها می‌پردازد. با استفاده از نمونه‌ای متشکل از ۸۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ یافته‌های پژوهش وی حاکی از آن است که تأخیر غیرعادی گزارش حسابرس، احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی آتی را افزایش می‌دهد و وابستگی اقتصادی حسابرس به صاحب‌کار، اثر تأخیر غیرعادی گزارش حسابرس بر تجدید ارائه صورت‌های مالی را تشدید می‌کند. حسن زاده و برادران حسن زاده (۱۳۹۶) تاثیر کیفیت اطلاعات حسابداری و حق‌الزحمه حسابرسی غیرقابل توضیح بر تجدید ارائه صورت‌های مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را بررسی نمودند. با استفاده از داده‌های سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۲ و نمونه آماری شامل ۶۷ نتایج آنها نشان می‌دهد کیفیت اقلام تعهدی، هموارسازی سود و حق‌الزحمه حسابرسی غیر قابل توضیح بر تجدید ارائه صورت‌های مالی تاثیر معناداری ندارند. ملکیان و همکاران (۱۳۹۱) به بررسی ارتباط بین برخی از ساز و کارهای حاکمیت شرکتی، حق‌الزحمه حسابرسی و میزان مالکیت شرکت‌های پذیرفته شده در بورس با استفاده از داده‌های ۷۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی دوره زمانی ۸۴ - ۸۸ پرداختند. یافته‌های تحقیق آنها در خصوص ارتباط بین برخی از ساز و کارهای حاکمیت شرکتی و حق‌الزحمه حسابرسی، بیانگر وجود رابطه منفی بین حق‌الزحمه حسابرسی و درصد اعضای غیرموظف هیات مدیره و رابطه مثبت بین دوگانگی مدیرعامل با حق‌الزحمه حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده است. یافته‌های حضرتی و پهلوان (۱۳۹۱) نشان می‌دهد شرکت‌های با مدیریت سود بالا، حق‌الزحمه حسابرسی بیشتری پرداخت می‌کنند. همچنین شرکت‌هایی که نسبت مدیران غیرموظف در آن‌ها بالا می‌باشد، حق‌الزحمه حسابرسی کمتری پرداخت می‌کنند. نتایج حاکی از آن است که شرکت‌های با سطح سودآوری بالا حق‌الزحمه حسابرسی بیشتری پرداخت می‌کنند.

گانداریا و هوگت^۱ (۲۰۲۰) رابطه بین حق‌الزحمه حسابرسی و مدیریت سود را بررسی نمودند. آنها نشان دادند که حق‌الزحمه حسابرسی بر مدیریت سود تنها زمانی تاثیر منفی دارد که مدیریت سود از نوع افزایشی باشد. نتایج موزاتکو و تکلیزون^۲ (۲۰۱۶) با آزمون ۶۵۴۴ مشاهده از داده‌های بانک‌های آمریکا طی ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۲ نشان می‌دهد که بانک‌هایی که حق‌الزحمه حسابرسی بالاتری دارند کیفیت سود پایین‌تری دارند. زانگ و

Nelson and MohamedRusdi⁵
Rahmina and Agoes⁶
Lim et al.⁷
Liao et al.⁸

¹ Gondia Guguet
² Muzatko and Teclezion
³ Zhang et al.
⁴ Crockett and Jahangir Ali

اثر در سال ۲۰۰۴ (سال رسوایی مالی در تایوان) معنی دار نیست. بلوم فیلد و شاکمن^۸ (۲۰۰۸) با استفاده از نمونه ۲۵۰ شرکت پذیرفته شده در بورس آمریکا طی سالهای ۲۰۰۱ و ۲۰۰۲ نتایج قاطعی در مورد اینکه حق الزحمه بالای خدمات غیرحسابرسی منجر به تجدید ارائه سود می شود یافت نکردند. با این وجود، آنها به این نتیجه رسیدند که کل حق الزحمه حسابرسی با تجدید ارائه سود رابطه دارند. وافیس و واگلین^۹ (۲۰۰۷) با آزمون شرکت های پذیرفته شده فرچون ۵۰۰ طی سال های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۲ نشان می دهند که اندازه کمیته حسابرسی، تخصص کمیته حسابرسی و استقلال اعضای کمیته حسابرسی با سطح حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت دارد. این نتایج با این عقیده هماهنگ است که کمیته حسابرسی نقش نظارتی بر اعمال مدیریت را ایفا می کند کولیر و گری گوری (۲۰۰۶) نشان می دهند که رابطه مثبت بین حق الزحمه حسابرسی مربوط به اندازه و وجود کمیته حسابرسی وجود دارد اما رابطه منفی بین حق الزحمه حسابرسی مربوط به ریسک و پیچیدگی و وجود کمیته حسابرسی وجود دارد و این رابطه معنی دار نیست. آنتل و همکاران (۲۰۰۶) با استفاده از داده های شرکت های انگلیس برای ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۰ نشان دادند که حق الزحمه خدمات غیرحسابرسی اقلام تعهدی اختیاری را افزایش نمی دهد بلکه حق الزحمه غیرحسابرسی اقلام تعهدی غیرعادی را کاهش می دهد. آنها همچنین نشان دادند که کل حق الزحمه حسابرسی اقلام تعهدی را افزایش می دهد. دانیلسن و همکاران^{۱۰} (۲۰۰۶) با آزمون داده های ۷۴۱ شرکت آمریکایی در سال ۲۰۰۱ نشان دادند که حق الزحمه بالای حسابرسی با ابهام در گزارشگری مالی شرکت ها ارتباط منفی دارد. این بدان معناست که حسابرسان ریسک ابهام در گزارشگری مالی را در حق الزحمه حسابرسی خود منظور می کند. نتایج هی و همکاران^{۱۱} (۲۰۰۶) با استفاده از داده های ۲۰۰ شرکت پذیرفته شده و پذیرفته نشده در بورس نیوزلند طی سال های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۱ نشان می دهند که خدمات غیرحسابرسی باعث کاهش استقلال ظاهری می شود اما تاثیری بر استقلال باطنی حسابرس ندارد. گول و همکاران^{۱۲} (۲۰۰۶) با استفاده از داده های ۸۴۰ مشاهده از شرکت های استرالیایی رابطه بین حق الزحمه خدمات غیرحسابرسی، کیفیت حسابرسی و مربوط بودن سود را مورد بررسی قرار دادند. نتایج آنها با استفاده از داده های کشور استرالیا نشان می دهد که رابطه

صاحب کار است. آیانیلو (۲۰۱۳) نشان داد که استقلال حسابرس (حق الزحمه غیرحسابرسی) با اقلام تعهدی سرمایه در گردش غیرعادی مطلق رابطه مثبت دارد. حبیب^۱ (۲۰۱۲) نشان می دهد که سطح حق الزحمه غیرحسابرسی موجب کاهش کیفیت گزارشگری مالی می شود. وو^۲ (۲۰۱۲) نشان داد که رابطه منفی بین راهبری شرکتی و حق الزحمه حسابرسی وجود دارد. آلالی^۳ (۲۰۱۱) با آزمون ۳۶۲۱۸ داده شرکت های پذیرفته شده در بورس های آمریکا طی سال های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۶ به این نتیجه رسید که بین اقلام تعهدی اختیاری و حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت وجود دارد. همچنین، نتایج نشان می دهد که این رابطه با افزایش پاداش هیات مدیره بیشتر می شود و افزایش حقوق مدیران اجرایی ارشد بر این رابطه تاثیر می گذارد. نتایج آنها نشان می دهد که اقلام تعهدی که سود را افزایش می دهد با حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت دارد. نتایج عبدالوهاب و همکاران^۴ (۲۰۱۱) با استفاده از داده های ۳۸۲ شرکت مالزیایی بین سال های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۳ نشان می دهند که شرکت ها دارای ارتباط سیاسی، حق الزحمه حسابرسی بالاتری پرداخت می کنند در حالی که شرکت هایی با راهبری شرکتی قوی، کیفیت حسابرسی بهتری دارند که منجر به افزایش حق الزحمه حسابرسی می شود. با این وجود، آنها شواهدی که نشان دهد راهبری شرکتی و کیفیت حسابرسی در شرکت های دارای ارتباط سیاسی رابطه دارند دست نیافتند. امیر و همکاران^۵ (۲۰۰۹) به این نتیجه رسیدند که شرکت هایی با وابستگی اقتصادی بالا محافظه کاری کمتری در صورت های مالی اعمال می کنند. لیم و تن^۶ (۲۰۰۹) با آزمون ۱۲۷۸۳ مشاهده در آمریکا طی سال های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۵ نشان می دهند که شرکت هایی که توسط حسابرسان متخصص حسابرسی می شود کیفیت حسابرسی بالاتر (اقلام تعهدی کم) با دوره تصدی بالا دارند و این رابطه بطور منفی با وابستگی اقتصادی حسابرس به صاحب کار در ارتباط است. دو و همکاران^۷ (۲۰۰۹) اینکه آیا ارائه خدمات غیرحسابرسی، استقلال حسابرس را کاهش می دهد را با استفاده از داده های ۲۱۳ شرکت تایوانی بین سال های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ بررسی نمودند. آنها با استفاده از تفاوت بین سود حسابرسی شده و سود پیش بینی شده به عنوان متغیر وابسته نشان دادند که رابطه منفی و معنی داری بین ارائه خدمات غیرحسابرسی و استقلال حسابرس در سال ۲۰۰۳ وجود دارد در حالی که این

Duh et al. ⁷
Bloomfield and Shockman ⁸
Vafeas and Waagelein ⁹
Danielsen et al. ¹⁰
Hay et al. ¹¹
Gul et al. ¹²

Habib ¹
Wu et al. ²
Alali ³
Abdul Wahab ⁴
Amir et al. ⁵
Lim and Tan ⁶

استقلال حسابرس زمانی که استقلال حسابرس با اظهارنظر در مورد تداوم فعالیت شرکت اندازه‌گیری می‌شود وجود ندارد. آنها همچنین رابطه‌ای بین اظهارنظر در مورد تداوم فعالیت و حق الزحمه حسابرسی پیدا نکردند. فرانکل و همکاران^۵ (۲۰۰۲) به این نتیجه رسیدند که شرکت‌ها با نسبت حق الزحمه بالاتر، ارقام تعهدی غیرعادی بیشتری دارند. راگواندان و همکاران^۶ (۲۰۰۲) هیچ تفاوت معنی‌داری بین ارائه مجدد صورت‌های مالی و حق الزحمه غیرحسابرسی غیرعادی و کل حق الزحمه پیدا نکرد. رنولد و فرانسیس^۷ (۲۰۰۰) به این نتیجه رسیدند که حسابرسان استقلال خود را در واکنش به وابستگی مالی بیشتر می‌کنند و صاحب‌کاران موسسه‌های بزرگ با وابستگی مالی زیاد تمایل به گزارش ارقام تعهدی اختیاری کمتری هستند. این مورد به دلیل خطر دعاوی حقوقی و اعتبار برای موسسات بزرگ است. لنوکس^۸ (۱۹۹۹) رابطه بین حق الزحمه غیرحسابرسی و کیفیت حسابرسی را در انگلیس بررسی نموده و به این نتیجه رسیدند که رابطه ضعیفی (مثبت) بین حق الزحمه غیرحسابرسی و کیفیت حسابرسی وجود دارد.

تدوین فرضیه‌های پژوهش

موتز و شرف^۹ (۱۹۶۱) وابستگی اقتصادی حسابرس به صاحب‌کار را به عنوان عامل ضد استقلال برای حسابرسی تلقی می‌کند. مشاپها، دی آنجلو^{۱۰} (۱۹۸۱) اعتقاد دارد که منافع اقتصادی آتی در خصوص یک صاحب‌کار، استقلال حسابرس از آن صاحب‌کار را کاهش می‌دهد. بنابراین، پیش‌بینی می‌شود که در صورت وابستگی وی به صاحب‌کار، استقلال حسابرس نخبان یابد. بنابراین، اگر وابستگی حسابرسی به صاحب‌کار بیشتر باشد انتظار بر این است که رویه‌های متهورانه‌ای در گزارش‌گری مالی اتخاذ شود. این پیش‌بینی مطابق با نظریه بیکر و همکاران^{۱۱} (۱۹۹۸) است که معتقدند حسابرسان با کیفیت بالا، احتمالاً مدیریت سود از نوع افزایشی را کاهش می‌دهند. با این وجود، اندازه‌ای که استقلال حسابرس ممکن است کاهش یابد به توانایی حسابرس در مقابله با فشار مدیریت وابسته است که به نوبه خود به قدرت نسبی طرف‌های درگیر وابسته است. یکی از شاخص‌های توان موسسه حسابرسی جهت مقابله با فشارهای مدیریت، نسبت حق الزحمه کسب شده از صاحب‌کار به خصوص نسبت به درآمد کل موسسه حسابرسی و ثروت آن است. بنابراین، استقلال

معکوس بین حق الزحمه خدمات غیرحسابرسی و مربوط بودن سود وجود دارد و این رابطه معکوس برای موسسات بزرگ حسابرسی ضعیف‌تر است. لارکر و ریچاردسون^۱ (۲۰۰۴) رابطه بین حق الزحمه پرداختی به حسابرسان، ارقام تعهدی حسابداری و راهبری شرکتی را مورد بررسی قرار دادند. آنها نشان دادند که نسبت حق الزحمه غیرحسابرسی به کل حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبتی با ارقام تعهدی دارد. آنها دریافتند که رابطه مثبت بین حق الزحمه پرداختی به حسابرس و ارقام تعهدی پیش‌بینی نشده تنها زمانی بوجود می‌آید که حق الزحمه با استفاده از نسبت حق الزحمه غیر حسابرسی به کل حق الزحمه اندازه‌گیری می‌شود. همچنین، ضعف در راهبری شرکتی عامل مهمی در رابطه بین استقلال حسابرس و کیفیت سود است. با این وجود، با استفاده از مدل‌های ترکیبی طبقات پنهان جهت شناسایی شرکت‌هایی که ساختار رگرسیونی همگن دارند آنها نشان دادند که این ارتباط مثبت تنها برای ۸/۵ درصد از نمونه وجود دارد. برعکس نسبت حق الزحمه غیرحسابرسی به کل حق الزحمه، کل حق الزحمه حسابرسی با ارقام تعهدی رابطه منفی دارد. همچنین، نتایج آنها نشان می‌دهد که رابطه منفی برای شرکت‌هایی با راهبری شرکتی ضعیف، قوی‌تر است. رودک و همکاران^۲ (۲۰۰۴) رابطه بین خدمات غیرحسابرسی و مدیریت سود را در استرالیا مورد بررسی قرار دادند. آنها به این نتیجه رسیدند که بین وابستگی اقتصادی حسابرس و ارقام تعهدی غیرعادی ارتباط وجود دارد. ایشبوق و همکاران (۲۰۰۳) رابطه‌ای بین حق الزحمه غیرحسابرسی و دستکاری در صورت‌های مالی نیافتند. کینی و همکاران (۲۰۰۳) رابطه بین تجدید ارائه سود و ارائه خدمات غیرحسابرسی را بررسی و بین این دو متغیر رابطه معنی‌داری پیدا نکردند. گول و همکاران (۲۰۰۳) رابطه مثبتی بین حق الزحمه حسابرسی و ارقام تعهدی اختیاری یافتند. آنها اظهار نمودند که چنانچه ارقام تعهدی اختیاری افزایش یابد ارزیابی ریسک ذاتی افزایش می‌یابد که در نتیجه کار حسابرسی بیشتری را می‌طلبد. بر عکس گیگر و رامان^۳ (۲۰۰۳) رابطه مثبت بین حق الزحمه حسابرسی و احتمال دریافت اظهارنظر تعدیل شده در مورد تداوم فعالیت برای شرکت‌های درمانده مالی یافتند. دی فوند و همکاران^۴ (۲۰۰۲) با استفاده از داده‌های ۱,۱۵۸ سال شرکت بورس آمریکا در سال ۲۰۰۲ به این نتیجه رسیدند که رابطه معنی‌داری بین حق الزحمه خدمات غیرحسابرسی و

Reynolds and Francis⁷.
Lennox⁸.
Moutz and Sharaf⁹.
Deangelo¹⁰.
Becker et al.¹¹.

¹ Lacker and Richardson
Ruddock et al.².
Geiger and Rama³.
Defond et al.⁴
⁵ Frankel et al.
Raghuandan et al.⁶.

روش تحقیق

در این پژوهش فرضیه‌سازی با مطالعه متون گذشته انجام شده است یعنی با استنتاج منطقی روابط حاکم بین متغیرها پیش-بینی شده است. روش بکار رفته برای آزمون فرضیه‌ها استفاده از مدل‌های رگرسیونی چندگانه است و پس از آزمون فرضیه‌ها از استقرا برای اعلام نتایج فرضیه‌ها استفاده می‌شود و چون مبتنی بر مشاهدات آرشویی بورس اوراق بهادار تهران است، تحقیق توصیفی استقرایی پس رویدادی است. در نهایت از روش قیاس برای بررسی نتایج تحقیق و تفسیر آن استفاده می‌شود. در این تحقیق، قلمرو زمانی مورد استفاده برای آزمون فرضیه‌های تدوین شده، بازه زمانی از سال ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۸ شامل یک دوره ۹ ساله می‌باشد. جامعه آماری تحقیق کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. نمونه آماری با وضع شرایط زیر جهت همگن‌سازی داده‌های پژوهش بدست می‌آید و تمام شرکت‌ها بعد از حذف به عنوان نمونه آماری انجام می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت روش نمونه‌گیری کاملاً تصادفی در این پژوهش استفاده نمی‌شود. شرط‌ها برای احراز به شرح زیر است: جزو شرکت‌های سرمایه‌گذاری، خدماتی، بانکی، مالی و بیمه‌ای نباشند زیرا شرایط حاکم بر این شرکت‌ها متفاوت از شرکت‌های تولیدی است؛ در طول دوره مورد بررسی در بورس پذیرفته شده باشند و از تابلوی بورس حذف نشوند تا یک نمونه با ثبات با اطلاعات کامل حاصل شود؛ دوره مالی آنها به آخر اسفند منتهی شود تا از تاثیرات فصلی بر اطلاعات استخراج شده جلوگیری شود؛ داده‌های متغیرهای پژوهش در دسترس باشد. بعد از در نظر گرفتن شرایط فوق ۱۱۸ شرکت به عنوان نمونه انتخاب شدند.

متغیرها و مدل های آزمون فرضیه پژوهش

برای مدل‌سازی پژوهشی از چهار متغیر وابسته یعنی اقلام تعهدی و ثبات سود، قابلیت پیش بینی سود و هموارسازی سود برای سنجش کیفیت گزارش‌گری مالی استفاده می‌شود. متغیر مستقل وابستگی اقتصادی است که پیش‌بینی می‌شود مکانیزم-های راهبری شرکتی بر روابط آن تاثیرگذار باشد، بنابراین، پنج متغیر نسبت هیات مدیره غیرموظف، سهامداران نهادی، اندازه حسابرس و دانش هیات مدیره و دوگانگی وظیفه مدیرعامل به عنوان متغیر تعاملی در نظر گرفته شده است. به علاوه، شش متغیر کنترلی در این پژوهش در مدل‌های پژوهشی گنجانده شده‌اند که عبارتند از: اندازه شرکت، بازده دارایی‌ها، اهرم مالی،

حسابرسی زمانی خوب است که به یک صاحب‌کار متکی نباشد (فارمیر و همکاران^۱، ۱۹۸۷). به نقل از کورونا و رامان^۲ (۲۰۰۶) پژوهش‌های پیشین توسط بک و همکاران (۱۹۸۸) و مگی و تسینگ^۳ (۱۹۹۰) نشان می‌دهد که وابستگی اقتصادی بین حسابرس و صاحب‌کار تهدیدی برای استقلال حسابرسی است. از سوی دیگر حسابرسان به عنوان افراد حرفه‌ای درصدد هستند تا اعتبار حرفه‌ای خود را بدون توجه به حق‌الزحمه بالای دریافتی حفظ نمایند و تنها حق‌الزحمه دریافتی بالا نشانگر کار بیشتر و تمرکز بهتر حسابرسی باشد که منجر به بهبود کیفیت گزارش-گری مالی شود. بنابراین، در این راستای برای آزمون این انتظار فرضیه زیر در این خصوص مطرح می‌شود:

۱-وابستگی اقتصادی حسابرس بر کیفیت گزارش‌گری مالی تاثیر دارد.

متون حسابداری محدودکننده‌های زیادی برای مدیریت سود عنوان می‌کند. اکثر این محدودکننده‌های فعالیت‌های مدیریت سود مبتنی بر بازار است. با این وجود، محدودکننده‌های داخلی مثل راهبری شرکتی هم اثر عمده‌ای بر فعالیت‌های مدیریت سود دارد. این مورد با مطالعات دیچو و همکاران (۱۹۹۶) مطابقت دارند آنها دریافته‌اند که ساختار راهبری شرکتی بر سطح مدیریت سود اثر می‌گذارد. همچنین، هیات نظارت بر شرکت‌های سهامی هیات مدیره را تشویق به ایفای نقش فعال در فرآیند گزارش‌گری مالی می‌کند. شواهد کلین^۴ (۲۰۰۲) نشان می‌دهد که ارتباط محکمی بین استقلال کمیته حسابرسی و استقلال هیات مدیره وجود دارد. با توجه به این که مکانیزم‌های راهبری شرکتی اثربخش می‌باشد، انتظار بر این است که این مکانیزم‌ها بتواند اثرات منفی وابستگی حسابرس بر گزارش‌گری مالی متهورانه را کاهش دهند. بنابراین، هرچه مکانیزم‌های راهبری شرکتی قوی-تر باشد رابطه بین گزارش‌گری مالی متهورانه و وابستگی حسابرس به صاحب‌کار کمتر خواهد بود. با توجه به موارد یاد شده برای کاوش هر چه بیشتر اثر وابستگی اقتصادی حسابرس بر کیفیت گزارش‌گری مالی، سازوکارهای راهبری شرکتی تعدیل کننده این اثر در نظر گرفته شده و فرضیه زیر در این خصوص مطرح می‌شود.

۲-مکانیزم‌های راهبری شرکتی رابطه بین وابستگی اقتصادی حسابرس و کیفیت گزارش‌گری مالی را تعدیل می‌کند.

³ Magee and Tseng
Klein ⁴

Farmer et al. ¹.
² Khurana and Raman

وابستگی اقتصادی: برای سنجش وابستگی اقتصادی حسابرس از فرمول زیر استفاده شده است:

کل درآمدهای موسسه از همه شرکت‌ها/درآمد هر موسسه از هر شرکت=وابستگی اقتصادی
کیفیت گزارش‌گری مالی:

اقدام تعهدی (معیار معکوس کیفیت گزارش‌گری مالی): برای سنجش اقدام تعهدی از مدل تعدیل شده جونز (۱۹۹۵) استفاده شده است. ابتدا کل اقدام تعهدی (ACCR) به صورت زیر اندازه‌گیری می‌شود:

$$ACCR = EARN - CFO$$

ACCR = کل اقدام تعهدی

EARN = سود ناشی از فعالیت‌های عملیاتی

CFO = خالص وجه نقد ناشی از فعالیت‌های عملیاتی

باقی مانده رگرسیون (میزان خطا) به عنوان اقدام تعهدی اختیاری است. مدل مذکور به شرح زیر می‌باشد:

$$\frac{TAC_{it}}{TA_{it-1}} = a_1 \left(\frac{1}{TA_{it-1}} \right) + a_2 \left(\frac{\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}}{TA_{it-1}} \right) + a_3 \left(\frac{PPE_{it}}{TA_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it}$$

ACCR	کل اقدام تعهدی
ΔREV	درآمد سال جاری منهای درآمد سال قبل
ΔREC	حساب‌های دریافتی سال جاری منهای حساب‌های دریافتی سال قبل
PPE	اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات
TA	کل دارایی‌ها

کلیه متغیرهای فوق به کل دارایی‌های اول سال تقسیم می‌شود و قدر مطلق باقی‌مانده مدل برای صنعت نشان‌گر اقدام تعهدی است. هر چه اقدام تعهدی بیشتر باشد کیفیت گزارش‌گری مالی پایین است.

متغیر دومی که برای اندازه‌گیری کیفیت گزارش‌گری مالی استفاده شده است، هموارسازی سود می‌باشد. در این پژوهش هموارسازی سود با تقسیم انحراف معیار سود خالص بر انحراف معیار جریان‌های نقدی عملیاتی اندازه‌گیری شده است.

ES=هموارسازی سود

SD net income=انحراف معیار سود خالص

SDCFO=انحراف معیار جریان‌های نقدی عملیاتی

نوسان بازده، عمر شرکت و رشد فروش با توجه ادبیات موجود در مورد کیفیت گزارش‌گری مالی، مطالعات گذشته نشان داده است که اقدام تعهدی با عمر و اندازه شرکت رابطه منفی دارند (جانسون، ۲۰۰۲). شرکت‌های بزرگ و قدیمی فرآیندهای تجاری بالغ و رویه‌های کنترل داخلی و حسابداری اثربخشی دارند که منجر به کاهش اقدام تعهدی می‌شوند. همچنین، شرکت‌هایی با بدهی بیشتر تمایل به افزایش سود دارند تا بتوانند مفاد قراردادهای بدهی خود را برقرار نموده و یا به بازار کم بهره تامین مالی دست یابند. بازده دارایی‌های کنترلی برای سودآوری شرکت در نظر گرفته شده است. اخیراً نیز چپ‌چرنیا و همکاران (۲۰۱۵)، کوپر و همکاران (۲۰۰۸) به این نتیجه رسیده‌اند که پراکنندگی بازده بر اقدام تعهدی اثرگذار است. در نهایت مانده و سان^۱ (۲۰۱۵) نیز نشان داده‌اند که رشد فروش و اقدام تعهدی رابطه دارند. بنابراین، این متغیرها با توجه به ادبیات موجود به عنوان متغیر کنترلی در نظر گرفته می‌شود. با توجه به موارد بالا، برای آزمون فرضیه اول از مدل زیر استفاده شده است:

$$QAULITY_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 DEP_{it} + \alpha_2 VOL_{it} + \alpha_3 SIZE_{it} + \alpha_4 AGE_{it} + \alpha_5 Growth_{it} + \alpha_6 ROA_{it} + \alpha_7 LEV_{it} + \varepsilon_{it}$$

برای آزمون فرضیه دوم از مدل زیر استفاده شده است:

$$QAULITY_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 DEP_{it} + \alpha_2 GOV_{it} + \alpha_3 DEP*GOV_{it} + \alpha_4 VOL_{it} + \alpha_5 SIZE_{it} + \alpha_6 AGE_{it} + \alpha_7 Growth_{it} + \alpha_8 ROA_{it} + \alpha_9 LEV_{it} + \varepsilon_{it}$$

QAULITY	کیفیت گزارش‌گری مالی که با نمادهای کل اقدام تعهدی با استفاده از مدل جونز تعدیل شده (۱۹۹۵)، ثبات سود، هموارسازی سود و قابلیت پیش بینی سود سنجش می‌شود.
VOL	انحراف معیار بازده سهام برای چهار سال گذشته
ROA	سود عملیاتی تقسیم بر کل دارایی‌ها در پایان سال قبل
AGE	جمع سال‌های سپری شده از تاسیس شرکت
Growth	درصد رشد سالانه در کل فروش شرکت
Size	لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های شرکت
LEV	نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌ها
DEP	وابستگی اقتصادی حسابرس
GOV	مکانیزم‌های راهبری شرکتی است و در این پژوهش از پنج مکانیزم استفاده شده است: سهامداران نهادی، هیات مدیره غیر موظف، اندازه حسابرس، دوگانگی وظیفه مدیرعامل و دانش هیات مدیره
ε	خطای مدل

¹ Mande and Son

غیرموظف هیات مدیره بر کل اعضای هیات مدیره. اندازه حسابرس: اگر صورت‌های مالی توسط سازمان حسابرسی مورد بررسی قرار گیرد ۱ و در غیر این صورت ۰ در نظر گرفته می‌شود. به دلیل تعاملی بودن متغیرهای مکانیزم‌های راهبری شرکتی برای سهامداران نهادی و هیات مدیره غیرموظف میانه محاسبه شده و اعداد بالاتر از میانه عدد ۱ و پایین تر از میانه عدد صفر اختصاص داده شده است. دانش مالی هیأت مدیره: در صورت حضور اعضای با مدرک دکترا و یا مدرک مالی در شرکت به آن متغیر مصنوعی ۱ و در غیر اینصورت ۰ داده می‌شود (الکدای و هنیفا، ۲۰۱۲). جدایی نقش مدیرعامل از رئیس هیأت مدیره: در صورتی که مدیرعامل و رئیس هیأت مدیره یک نفر باشد متغیر مصنوعی ۱ و در غیر اینصورت ۰ اختیار می‌کند (جمال‌الدین و همکاران^۱، ۲۰۰۹).

آمار توصیفی

در تحلیل توصیفی، پژوهش‌گر با استفاده از جدول و شاخص‌های آمار توصیفی، نظیر شاخص‌های مرکزی و پراکنندگی به توصیف داده‌های جمع‌آوری شده می‌پردازد که این امر به شفافیت و توضیح داده‌های تحقیق کمک بسیار می‌کند. آمار توصیفی متغیرهای تحقیق متغیرها در نگاره ۱ ارائه شده است.

نگاره ۱- آمار توصیفی متغیرها

متغیرها	میانگین	حداکثر	حداقل	انحراف معیار
نوسان بازده	۰.۹۰	۲.۵۲۸	۰.۱۵۹	۰.۶۵
ثبات سود	۰.۱۶	۰.۳۹	-۰.۰۹۷	۰.۱۰
قابلیت پیش بینی سود	۰.۰۸	۰.۲۹	۰.۰۱	۰.۰۷
هموارسازی سود	۱.۴۴	۶.۶۶	۰.۱۰	۱.۶۶
اندازه شرکت	۱۴.۱۱	۱۶.۶۴	۱۲.۰۲	۱.۱۹
اهرم مالی	۰.۶۱	۱.۱۳	۰.۲۰۳	۰.۲۳
سهامداران نهادی	۰.۶۸	۰.۹۶	۰.۱۳۵	۰.۲۵
استقلال هیات مدیره	۰.۷۴	۱.۰۰	۰.۲	۰.۱۸
رشد فروش	۰.۲۱	۱	۰.۴۲-	۰.۳۶
وابستگی اقتصادی	۰.۰۴۱	۰.۲۰	۰.۰۰۱	۰.۰۵
بازده دارایی	۰.۱۶۲	۰.۵۳	۰.۰۹-	۰.۱۷
عمر شرکت	۰.۴۴	۰.۳۴	۰.۱۰	۰.۶۶
اقلام تعهدی	۰.۱۱	۰.۱۰	۰.۳۴	۰.۰۹۴

منبع: یافته های پژوهشگر

$$ES = \frac{SD \text{ net income}}{SD \text{ CFO}}$$

بدین ترتیب هر چقدر میزان متغیر ES بالاتر باشد، نشان‌گر این مطلب می‌باشد که سودهای عملیاتی شرکت دارای نوسانات بالاتری است (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۳).

متغیر سوم پایداری سود است. پایداری سود به معنای تکرار پذیری سود جاری است. سودی که ناشی از فعالیت‌های غیرعادی و غیر مترقبه نباشد، از پایداری بیشتری برخوردار است (کردستانی و مجدی، ۱۳۸۶). سود پایدار از دیدگاه سرمایه گذاران مطلوب است زیرا در دوره های آتی استمرار خواهد داشت. در این تحقیق پایداری سود بر اساس مدل کورمندی و لایپ (۱۹۸۷) به صورت زیر اندازه گیری شده است:

$$\frac{Earn_{j,t}}{TotalAssets_t} = \alpha_0 + a_1 \frac{Earn_{j,t}}{TotalAssets_{t-1}} + e$$

$Earn_{j,t}$ = سود عملیاتی شرکت ز در سال t

$Earn_{j,t-1}$ = سود عملیاتی شرکت ز در سال t-1

$Total Asset_{j,t-1}$ = کل دارایی های شرکت ز در سال t-1

اگر ضریب متغیر توضیحی مدل پایداری سود (a_1)، نزدیک به یک و یا بزرگتر از یک باشد، بیانگر بالا بودن پایداری سود است و اگر نزدیک به صفر و یا کوچکتر از صفر باشد، دلالت بر ناپایداری سود دارد (دیچو و همکاران، ۲۰۱۰).

متغیر چهارم قابلیت پیش بینی سود است. قابلیت پیش بینی سود به توان پیش بینی سود از خودش گفته می‌شود (کردستانی و مجدی، ۱۳۸۶). به بیان دیگر، توانایی سود جاری برای پیش بینی سود آتی است. فرانسیس و همکاران (۲۰۰۴) برای محاسبه قابلیت پیش بینی سود، از جذر واریانس (انحراف معیار) خطای معادله پایداری سود مدل بالا به صورت زیر استفاده کردند:

$$predictability_{j,t} = \sqrt{\sigma^2(v_{j,t}^e)}$$

مقدار کوچکتر آن، حاکی از قابلیت پیش بینی بالای سود است. در نتیجه، کیفیت سود نیز در سطح بالایی قرار دارد (و برعکس).

مکانیزم های راهبری

سهامداران نهادی: علاوه بر اشخاص حقوقی طبق بند ۲۷ ماده ۱ قانون اوراق بهادار، هر شخص حقیقی یا حقوقی که بیش از ۵ درصد و یا بیش از ۵ میلیارد ریال از ارزش اسمی اوراق بهادار در دست انتشار را خریداری کند سهامدار نهادی در نظر گرفته شده است. نسبت هیات مدیره غیر موظف: از تقسیم تعداد اعضای

^۱.Jamaluddin et al

دچار خودهمبستگی هستند. وقتی بین جملات خطای مدل خودهمبستگی وجود دارد با این که ضرایب برآورد شده مدل‌ها بدون تورش هستند اما کاراً نخواهند بود (افلاطونی، ۱۳۹۵). برای آزمون خودهمبستگی آزمون وولدریج مورد استفاده قرار گرفته است. همچنین، یکی از موضوعات مهمی که در اقتصاد سنجی به آن برخورد می‌کنیم موضوع واریانس ناهمسانی است. واریانس ناهمسانی به این معناست که در تخمین مدل رگرسیون مقادیر جملات خطا دارای واریانس همسان برابر هستند. به منظور برآورد واریانس ناهمسانی در این تحقیق از آزمون نسبت راستنمایی استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون خود همبستگی وولدریج در نگاره ۲ قابل مشاهده است.

فراوانی متغیر			
تعداد شرکت‌هایی که توسط سازمان حسابرسی شده است	۱۹۰	تعداد شرکت‌هایی که توسط موسسات حسابرسی شده است	۸۰۷
دارای دانش مالی	۶۰۰	فاقد دانش مالی	۴۱۷

با توجه به جدول ۱، میانگین وابستگی اقتصادی ۴۰۱ درصد است که نشان دهنده این است که ۴۰۱ درصد درآمد موسسات حسابرسی به طور متوسط از شرکت‌های نمونه انتخابی حاصل می‌شود.

آزمون های پیش فرض رگرسیون

جملات خطای مدل نباید همبستگی معنی‌داری باهم داشته باشند. اگر جملات خطا با یکدیگر همبستگی داشته باشند گفته می‌شود

نگاره ۲ - آزمون خودهمبستگی و ناهمسانی واریانس ها

مدل رگرسیونی	مدل اقلام تعهدی		مدل ثبات سود		مدل قابلیت پیش بینی سود		مدل هموارسازی سود	
	راست نمایی	والدریج	راست نمایی	والدریج	راست نمایی	والدریج	راست نمایی	والدریج
فرضیه اصلی اول	مقدار	202.46	4.730	360.06	89.413	254.29	2.183	85.69
	معنی داری	0.00	۰.۰۳	0.00	0.00	0.00	0.142	۰.۰۰
فرضیه اصلی دوم	مقدار	207.47	4.764	۸۹.۱۵۹	۳۵۲.۴۱	۲۵۲.۴۸	۲.۷۷	۸۶.۱۰۲
	معنی داری	0.00	0.031	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰۹	۰.۰۰
تعاملی-سهامدار نهادی	مقدار	206.50	4.727	۸۹.۷۴۷	۳۶۰.۰۶	۲۵۴.۹۴	۲.۳۸۴	۸۴.۴۳
	معنی داری	0.00	0.031	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۱۲۵	۰.۰۰
تعاملی-با هیات مدیره غیر موظف	مقدار	210.97	4.623	۸۲.۹۰۳	۳۶۳.۰۹	۲۶۲.۵۸	۲.۱۶۲	۸۸.۷۰۲
	معنی داری	0.00	0.033	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۱۴۴	۰.۰۰
تعاملی-با اندازه حسابر	مقدار	206.87	4.940	۹۰.۲۰۱	۳۵۵.۲۰	۲۵۴.۳۸	۲.۲۱۰	۸۵.۳۵۳
	معنی داری	0.00	0.028	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۵۴	۰.۰۰
تعاملی-دانش حسابر	مقدار	206.02	5.179	۹۳.۵۷۶	۳۵۰.۹۴	۲۵۶.۳۸	۲.۴۱۱	۸۲.۴۳۶
	معنی داری	0.00	0.024	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۱۲۳	۰.۰۰
تعاملی-دوگانگی وظیفه مدیرعامل	مقدار	206.02	5.179	۹۳.۵۷۶	۳۵۰.۹۴	۲۵۶.۳۸	۲.۴۱۱	۸۲.۴۳۶
	معنی داری	0.00	0.024	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۱۲۳	۰.۰۰

منبع: یافته های پژوهشگر

معنی‌دار هستند، در نتیجه با مشکل ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی خطاهای مدل (غیر از مدل های پیش بینی سود) روبرو بوده است. بنابراین، در این پژوهش با توجه به آزمون‌های

با مشاهده نگاره ۲ و با توجه به اینکه مقدار معنی‌داری محاسبه شده مدل‌های رگرسیونی تحقیق حاضر، نتایج نشان دهنده این است که آماره F مدل‌های رگرسیونی در سطح خطای ۰.۰۵

هاسمن استفاده شده است که نتایج آن در نگاره ۳ نشان داده شده است.

با توجه به کمتر از ۵ درصد بودن معنی داری مدل ها نتایج نشان می دهد تمام مدل ها از نوع داده های تابلویی با اثرات ثابت هستند.

پیش فرض رگرسیون از مدل مناسب xtglS در نرم افزار استاتا استفاده می شود.

آزمون لیمر و هاسمن

در این پژوهش جهت انتخاب مدل مناسب برازش و نوع داده ها از آزمون لیمر و جهت تشخیص اثرات ثابت یا تصادفی از آزمون

نگاره ۳- آزمون لیمر و هاسمن

مدل هموارسازی سود		مدل قابلیت پیش بینی سود		مدل ثبات سود		مدل اقلام تعهدی			
هاسمن	لیمر	هاسمن	لیمر	هاسمن	لیمر	هاسمن	لیمر		مدل رگرسیونی
۷۴.۴۶	۳.۴۲	۳۲.۴۲	۲.۲۶	۲۹۳.۶۷	۳.۵۲	۳۹.۶۳	۱.۸۵	مقدار	فرضیه اصلی اول
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	معنی داری	
									فرضیه اصلی دوم
۷۶.۸۴	۳.۳۲	۳۴.۳۳	۲.۲۲	۲۷۳.۷	۳.۲۹	۴۰.۲۰	۱.۸۰	مقدار	تعاملی - سهامدار نهادی
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	معنی داری	
۷۳.۱۰	۳.۴۱	۳۴.۲۵	۲.۲۶	۲۹۷.۵۴	۳.۵۶	۴۶.۳۷	۱.۸۴	مقدار	تعاملی - با هیات مدیره غیر موظف
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	معنی داری	
۷۶.۴۷	۳.۳۴	۲۹.۴۰	۲.۲۲	۲۲۹.۲۱	۳.۶۴	۳۷.۸۶	۱.۸۴	مقدار	تعاملی - با اندازه حسابرس
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	0.00	0.00	معنی داری	
۷۷.۴۷	۳.۴۰	۳۵.۸۷	۲.۲۳	۲۹۱.۶۳	۳.۵۰	42.72	1.80	مقدار	تعاملی - دانش حسابرس
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	0.00	0.00	معنی داری	
۷۶.۹۴	۳.۳۸	۳۳.۵۵	۲.۲۵	۲۸۷.۲۲	۳.۵۳	36.33	1.82	مقدار	تعاملی - دوگانگی وظیفه مدیرعامل
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	0.00	0.00	معنی داری	

منبع: یافته های پژوهشگر

این است که رشد فروش، عمر و اهرم مالی اندازه تاثیر منفی و معنی داری بر کیفیت گزارشگری مالی (در نماد اقلام تعهدی و ثبات سود) دارد. همچنین نوسان بازده و سودآوری تاثیر منفی و معنی داری بر کیفیت گزارشگری مالی در کلیه نمادها به غیر از ثبات سود (تاثیر مثبت است) دارند. در نهایت اندازه شرکت باعث افزایش کیفیت گزارشگری مالی (در نمادهای اقلام تعهدی و ثبات سود) دارد.

آزمون فرضیه ها

فرضیه اول: وابستگی اقتصادی حسابرس بر کیفیت گزارشگری مالی تاثیر دارد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چند متغیره مربوطه در نگاره ۴ آورده شده است:

با مشاهده نگاره ۵ و با توجه به سطح معناداری آماره z کمتر از ۵ درصد می باشد وابستگی اقتصادی شرکت بر نمادهای کیفیت گزارشگری مالی (در نمادهای اقلام تعهدی، ثبات سود و هموارسازی سود) تاثیر مثبت و معنی داری دارد. این نتایج نشان دهنده این است که هر چه وابستگی اقتصادی بیشتر شود کیفیت گزارشگری مالی بالاتر می رود. آماره والد نشان دهنده معنی داری کل مدل است. نتایج متغیرهای کنترلی نشان دهنده

نگاره ۴- نتایج آزمون فرضیه اول

هموارسازی سود			قابلیت پیش بینی سود			ثبات سود			متغیر وابسته: اقلام تعهدی			
سطح معناداری	z آماره	ضریب	سطح معناداری	z آماره	ضریب	سطح معناداری	z آماره	ضریب	سطح معناداری	z آماره	ضریب	مدل
۰.۱۶۷	-۱.۳۸	-۰.۹۷	۰.۰۱۱	۲.۵۴	۰.۰۶۰	۰.۰۰۰	۳.۵۸	۰.۰۶۲	۰.۰۴۲	۲.۰۴	۰.۵۴	مقدار ثابت
۰.۰۱۷	-۲.۳۹	-۲.۳۱	۰.۲۳۱	-۱.۲۰	-۰.۰۳۹	۰.۰۳۴	۲.۱۲	۰.۰۵۱	۰.۰۰۱	-۳.۴۰	-۰.۱۴۶	وابستگی اقتصادی
۰.۰۰۰	۷.۱۹	۰.۵۰	۰.۰۰۰	۳.۸۶	۰.۰۱۱	۰.۰۳۴	۲.۱۲	۰.۰۰۴	۰.۰۲۴	۲.۲۵	۰.۰۰۷	نوسان بازده
۰.۰۹۶	۱.۶۶	۰.۰۸	۰.۲۶۶	-۱.۱۱	-۰.۰۰۱	۰.۰۰۳	۲.۹۴	۰.۰۰۳	۰.۶۱۶	-۰.۵۰	-۰.۰۰۱	اندازه شرکت
۰.۰۴۵	۲.۰۰	۰.۲۴	۰.۵۰۶	۰.۶۷	۰.۰۰۳	۰.۰۰۰	-۲۲.۶۰	-۰.۱۳۱	۰.۰۰۰	۶.۰۲	۰.۰۳۸	رشد فروش
۰.۰۰۰	۷.۷۷	۲.۸۹	۰.۰۰۰	۸.۹۴	۰.۱۳۴	۰.۰۰۰	۴۲.۸۷	۰.۵۴۲	۰.۰۰۰	۷.۷۵	۰.۱۴۱	سودآوری
۰.۵۷۵	۰.۵۶	۰.۲۳	۰.۱۳۹	۱.۴۸	۰.۰۱۸	۰.۰۰۳	-۳.۰۱	-۰.۰۳۰	۰.۰۰۰	۳.۶۲	۰.۰۴۹	عمر شرکت
۰.۰۵۲	۱.۹۴	۰.۴۹	۰.۶۰۳	۰.۵۲	۰.۰۰۴	۰.۰۰۰	-۳.۸۲	-۰.۰۲۶	۰.۰۰۷	۲.۶۸	۰.۰۲۸	اهرم مالی
معنی داری		والد	معنی داری		والد	معنی داری		والد	معنی داری		والد	
۰.۰۰۰		۱۹۶.۹۹	۰.۰۰۰		۱۳۹.۳۵	۰.۰۰۰		۲۵۰۵.۷۱	۰.۰۰۰		۲۲۰.۱۳	

منبع: یافته های پژوهشگر

آزمون فرضیه دوم

نتایج نشان می‌دهد که سهامداران نهادی (در تمام نمادها)، دانش هیات مدیره (در نمادهای قابلیت پیش بینی سود و هموارسازی سود)، اندازه حسابرس (تمام نمادها غیر از هموارسازی سود) و دوگانگی وظیفه مدیرعامل (در نماد ثبات سود) باعث افزایش کیفیت گزارشگری مالی می‌شود. با این حال تنها دانش هیات مدیره می‌تواند رابطه بین وابستگی اقتصادی حسابرس و اقلام تعهدی را تعدیل و ضریب آن را مثبت کند.

فرضیه دوم بیان می‌کند که مکانیزم‌های راهبری شرکتی رابطه بین وابستگی اقتصادی و کیفیت گزارشگری مالی تعدیل می‌کند. برای این منظور از پنج نماد هیات مدیره غیرموظف، سهامداران نهادی، اندازه حسابرس و هیات مدیره غیرموظف و دانش هیات مدیره به عنوان مکانیزم راهبری شرکتی استفاده می‌شود. نتایج خلاصه شده (از ارایه ضرایب و آماره های متغیرهای کنترلی به گزارش نتایج به صورت اجمالی صرف نظر شده است) این فرضیه در نگاره ۵ نشان داده شده است.

نگاره ۵- نتایج آزمون فرضیه دوم

هموارسازی سود		قابلیت پیش بینی سود		ثبات سود		اقلام تعهدی		متغیر		مدل
z آماره	ضریب	z آماره	ضریب	z آماره	ضریب	z آماره	ضریب	متغیر	مدل	
۰.۱۲۶	-۱.۰۶	۰.۰۰۹	۰.۰۶۱	۰.۰۰۱	۰.۰۵۹	۰.۰۲۳	۰.۶۱	مقدار ثابت	۱	
۰.۰۰۰	-۰.۴۶۷	۰.۰۱۶	۰.۰۱۰	۰.۰۰۰	۰.۰۱۳	۰.۰۴۷	-۰.۰۰۹	سهامدار نهادی		
۰.۰۴۹	-۲.۳۲	۰.۴۶۱	-۰.۰۳۲	۰.۰۵۷	۰.۰۶۷	۰.۰۱۵	-۰.۱۲۸	وابستگی اقتصادی		
۰.۸۰۷	۰.۲۲۶	۰.۹۳۵	-۰.۰۰۲	۰.۸۳۱	-۰.۰۰۵	۰.۵۸۹	-۰.۰۲۲	وابستگی اقتصادی در سهامدار نهادی		
۰.۱۶۳	-۱.۰۵	۰.۰۲۵	۰.۰۵۶	۰.۰۰۱	۰.۰۶۴	۰.۰۲۴	۰.۰۶۵	مقدار ثابت	۲	
۰.۷۳۹	۰.۰۴۲	۰.۶۴۳	۰.۰۰۲	۰.۶۲۰	-۰.۰۰۱	۰.۳۷۲	-۰.۰۰۵	هیات مدیره غیرموظف		
۰.۲۴۹	-۱.۶۸	۰.۸۸۶	-۰.۰۰۷	۰.۷۴۲	۰.۰۱۴	۰.۰۳۳	-۰.۱۴۷	وابستگی اقتصادی		
۰.۵۳۴	-۰.۶۴۹	۰.۴۵۸	-۰.۰۲۹	۰.۲۹۶	۰.۰۳۳	۰.۹۳۸	۰.۰۰۳	وابستگی اقتصادی در هیات مدیره غیرموظف		
۰.۳۱۵	-۰.۷۰۶	۰.۰۰۵	۰.۰۶۶	۰.۰۰۰	۰.۰۷۳	۰.۱۳	۰.۰۶۵	مقدار ثابت	۳	
۰.۰۰۱	-۰.۴۰۲	۰.۰۴۷	-۰.۰۰۸	۰.۲۴۵	۰.۰۰۳	۰.۴۰۵	-۰.۰۰۴	دانش هیات مدیره		
۰.۰۰۵	-۳.۴۵	۰.۰۱۴	-۰.۱۰۱	۰.۲۵۸	۰.۰۳۵	۰.۰۰۰	-۰.۲۲۴	وابستگی اقتصادی		

هموارسازی سود		قابلیت پیش بینی سود		ثبات سود		اقدام تعهدی		متغیر	
مدل	ضریب	مدل	ضریب	مدل	ضریب	مدل	ضریب	مدل	ضریب
z	۰.۲۲۵	z	۰.۰۲۶	z	۰.۱۲۷	z	۰.۰۲۰	z	۰.۱۱۷
۱	۱.۱۵	۱	-۰.۰۷۸	۱	۰.۰۴۵	۱	۰.۰۸۷	۱	۰.۰۴۹
۲	-۱.۰۵	۲	۰.۰۵۳	۲	۰.۰۰۰	۲	۰.۰۱۷	۲	-۰.۰۱۴
۳	-۰.۰۲۰	۳	-۰.۰۱۱	۳	۰.۰۰۳	۳	۰.۰۰۱	۳	-۰.۱۴۹
۴	-۲.۴۰	۴	-۰.۰۵۶	۴	۰.۰۲۰	۴	۰.۳۰۴	۴	-۰.۰۷۲
۵	۱.۰۹	۵	۰.۰۳۰	۵	۰.۰۵۸	۵	۰.۰۴۷	۵	۰.۰۴۷
۶	-۰.۲۸۰	۶	۰.۰۶۳	۶	۰.۰۴۳	۶	-۰.۰۱۸	۶	-۰.۰۱۸
۷	۱.۴۸	۷	۰.۱۰۸	۷	۰.۰۳۳	۷	-۰.۱۳۷	۷	-۰.۱۳۷
۸	-۲.۰۴	۸	-۰.۰۴۱	۸	۰.۰۵۲	۸	۰.۵۴۱	۸	-۰.۱۱۳
۹	-۰.۱۳۶	۹	۰.۴۵۰	۹	۰.۱۰۹	۹	۰.۱۹۲	۹	۰.۱۹۲

نتیجه گیری

حسابرسی به عنوان مکانیزم حاکمیتی شرکتی توجه زیادی را خود جلب نموده است. به خاطر عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیران شرکت و سهامداران خارج از سازمان، حسابرسان برای ارایه اطمینان مستقل در مورد اینکه صورت‌های مالی از اصول عمومی پذیرفته شده حسابداری پیروی می‌کند، استفاده می‌شوند. اعتبار چنین اطمینانی به استقلال حسابرس بستگی دارد (حبیب، ۲۰۱۲). حفظ استقلال حسابرسان یکی از دغدغه‌های اصلی استانداردهاگزاران است. استقلال مهم‌ترین استاندارد حسابرسی است. با این وجود، این موضوع مطرح است که اگر وابستگی حسابرسان به حق‌الزحمه حسابرسی بیشتر باشند برای اینکه صاحب‌کار خود را حفظ کنند از رفتار متهورانه حسابداری صاحب‌کار چشم‌پوشی می‌کنند که این موضوع منجر به کاهش کیفیت گزارش‌گری مالی می‌شود. با این وجود، تهدید دعاوی حقوقی انگیزه‌ای برای استقلال در حسابرسان ایجاد می‌کند مخصوصاً وقتی که تنها در سال ۱۹۹۳ پنج موسسه بزرگ حسابرسی یک میلیارد دلار هزینه دعاوی حقوقی پرداخت نمودند (آنتل و همکاران، ۱۹۹۷). شو^۱ (۲۰۰۰) به این نتیجه رسید که حسابرسان از کار حسابرسی صاحب‌کار خود به دلیل افزایش ریسک دعاوی حقوقی و عدم توافق با صاحب‌کار کناره‌گیری می‌کنند. اقدام تعهدی غیرعادی سبب می‌شود تا موسسه حسابرسی رویه‌های حسابرسی اضافه‌تری را برای کاهش ریسک حسابرسی اتخاذ کند. انتظار بر این است که اقدام تعهدی غیرعادی تأثیر و حق‌الزحمه حسابرسی و غیرحسابرسی رابطه معنی داری داشته باشند (آنتل و همکاران، ۲۰۰۶). سری نییدی

و بول^۲ (۲۰۰۷) به این نتیجه رسیدند که حق‌الزحمه حسابرسی بر کیفیت اقدام تعهدی تأثیر مثبت و حق‌الزحمه خدمات غیرحسابرسی بر کیفیت اقدام تعهدی تأثیر منفی دارد. آنها این نتیجه را ناشی از این امر دانستند که حق‌الزحمه حسابرسی تلاش بیشتر نسبت به بهره بیشتر را به دنبال دارد و حق‌الزحمه غیرعادی، بهره بیشتر نسبت به تلاش بیشتر را شامل می‌شود. نتایج این پژوهش مخالف با نتایج لیو و همکاران (۲۰۱۳) و مطابق با نظریه تلاش حسابرسی است و نشان می‌دهد وابستگی اقتصادی بیشتر منجر به بهبود کیفیت گزارش‌گری مالی می‌شود. این امر ناشی از این مورد است که هر چه حق‌الزحمه بیشتر باشد حسابرس وقت بیشتری برای حسابرسی صورت‌های مالی صرف نموده و موارد انحراف از استانداردهای حسابداری را بهتر می‌تواند کشف و گزارش نماید. بنابراین، در کل می‌توان عنوان کرد تهدیدی برای استقلال در نمونه انتخابی در بورس اوراق بهادار مشاهده نشد که یکی از عوامل آن ممکن است ناشی از اعتبار حسابرسان معتمد بورس اوراق بهادار تهران باشد و موسسات تمایلی ندارند تا به ازای دریافت حق‌الزحمه بیشتر خود را از بازار رقابتی حسابرسی شرکت‌های بزرگ بورسی محروم نمایند. بنابراین، اگر شرکتی کار حسابرسی بیشتری را طلب کند حق-الزحمه بیشتری را برای حسابرسی درست و صحیح آن طلب می‌کنند. همچنین، نتایج فرضیه‌های تعاملی نشان دهنده این است که دانش هیات مدیره رابطه بین وابستگی اقتصادی و کیفیت گزارش‌گری مالی را وقتی متغیر وابسته اقدام تعهدی است، تعدیل می‌کند. نتیجه لیو و همکاران (۲۰۱۳) است که نشان دادند هیات مدیره غیرموظف بر رابطه بین وابستگی

Srinidhi and Bul³.

Antle et al.¹
Shu².

* حسنی، محمد و حمیده برخوردار (۱۳۹۹) مطالعه تأثیر تمرکز مالکیت نهادی بر رابطه بین استقلال هیئت مدیره و حق الزحمه خدمات حسابرسی: تقابل دیدگاه‌های مبتنی بر عرضه و تقاضا در قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۷، شماره ۱، صص. ۳۲-۵۹.

* حسن زاده و بردران حسن زاده (۱۳۹۶). تأثیر کیفیت اطلاعات حسابداری و حق الزحمه حسابرسی غیر قابل توضیح بر تجدید ارائه صورتهای مالی، دانش حسابرسی، ۱۷(۶۷)، صص ۱۲۳-۱۶۷.

* حسینی، محیا، جهانشاد، آریتا، (۱۳۹۶). وابستگی اقتصادی حسابرس و محافظه‌کاری حسابداری، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، شماره ۲۱.

* صفری گرایلی، مهدی، (۱۳۹۶). تأخیر غیرعادی گزارش حسابرسی و تجدید ارائه صورتهای مالی آتی: نقش تعدیلی وابستگی اقتصادی و تخصص صنعت حسابرس، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۶(۲۳)، صص ۱۵۵-۱۶۸.

* کاشف بهرامی، فرهنگ، (۱۳۹۲). عوامل کاهنده و فزاینده ی استقلال حسابرس مستقل، مجله حسابداری رسمی، صص ۴۴-۵۷.

* ملکیان، اسفندیار، احمدپور، احمد، طالب تبار آهنگر، میثم، (۱۳۹۱)، بررسی رابطه برخی از ساز و کارهای حاکمیت شرکتی، حق الزحمه حسابرسی و میزان مالکیت شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله پژوهش های حسابداری مالی، ۴(۴)، صص ۳۷-۵۰.

* منصور، مکاتیل، تنانی، محسن، (۱۳۹۲). بررسی عکس-العمل بازار سهام نسبت به حق الزحمه های غیرعادی حسابرسی، مجله پژوهش های حسابداری مالی، ۵(۴)، صص ۱۰۵-۱۲۰.

* Abdul Wahab. E.A. Mat Zain, M., James, K.(2011), "Political connections, corporate governance and audit fees in Malaysia", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 26 Iss 5 pp. 393 – 418. <http://dx.doi.org/10.1108/02686901111129562>.

* Alali, F, (2011), "Audit fees and discretionary accruals: compensation structure effect", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 26 Iss 2 pp. 90 – 113 <http://dx.doi.org/10.1108/02686901111094994>

* Ashbaugh, H., Lafond, R., Mayhew. B. W. (2003). "Do Non-Audit Services Compromise Auditor Independence?" *The Accounting Review* 78: 611-39.

* Beck, P.J, Frecka T.J, Solomon, I.A. (1988). An model of the market for MAS and audit services: Knowledge spillovers and auditor-auditee bonding. *J Account Liter* 7:50-64.

* Bloomfield, D., Shackman, J. (2008). Non-audit service fees, auditor characteristics and earnings

اقتصادی حسابرس و کیفیت گزارش‌گری مالی که آنها با محافظه‌کاری حسابداری سنجش نمودند تأثیرگذار است. همچنین، عبدالمقود و همکاران (۲۰۱۳) نیز اثربخشی سه مکانیزم مهم راهبری شرکتی یعنی حسابرسان، هیات مدیره و سهامداران نهادی را در محدود ساختن گزارش‌گری مالی متهورانه را بررسی نموده و به این نتیجه رسیدند که رابطه مثبت بین اقلام تعهدی غیرعادی و وابستگی اقتصادی حسابرس به صاحب کار یافتند. درحالی که در این پژوهش تنها اثر تعاملی دانش هیات مدیره را مورد تایید قرار می‌دهد که خود این امر نشان‌گر این است که تنها داشتن دانش مالی می‌تواند برای مسایل مالی شرکت‌ها نظارت کافی داشته و اثرگذار باشد.

پیشنهادات

از آنجا که وابستگی اقتصادی حسابرس بر کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر مثبت دارد، وابستگی اقتصادی حسابرس، استقلال حسابرس را کاهش نمی‌دهد بلکه سهامداران، سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان حق‌الزحمه بالا را به عنوان تلاش بیشتر حسابرسان در نظر بگیرند و حق‌الزحمه‌های پایین حسابرسی (به مثابه فروش جنس بنجل) به عنوان کاهنده کار و کیفیت حسابرسی تلقی نمایند. همچنین، با توجه به نتایج پژوهش می‌توان استدلال نمود که حق‌الزحمه پایین می‌تواند کیفیت گزارش‌گری مالی را کاهش دهد بنابراین به قانون‌گذاران توصیه می‌شود مدلی برای تعیین حداقل حق‌الزحمه حسابرسی تعیین نمایند. در نهایت، با توجه به اینکه تنها متغیر دانش هیات مدیره بر رابطه بین وابستگی اقتصادی حسابرس و کیفیت گزارش‌گری مالی تأثیر گذار بوده است پیشنهاد می‌شود که سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان به این امر در تحلیل‌های خود توجه کنند چرا که هیات مدیره با دانش مالی می‌تواند نظارت مالی بهتری در شرکت اعمال کند.

فهرست منابع

* افلاطونی، عباس (۱۳۹۵). تحلیل آماری در پژوهش‌های مالی و حسابداری با نرم افزار Stata. انتشارات ترمه، چاپ اول، تهران.

* حضرتی، فاطمه، پهلوان، زهرا، (۱۳۹۱). تأثیر سطوح مدیریت سود بر هزینه حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، ۵(۱۵)، صص ۵۵-۶۷.

- * Khurana, I.K. Raman, K.K. (2006). Do Investors Care about the Auditor's Economic Dependence on the Client? *Contemporary Accounting Research* Vol. 23 No. 4. pp. 977-1016.
- * Kinney, W. R., Palmrose, Z.-V. Scholz. S. W. (2003). Auditor Independence and Non-Audit Services: What Do Restatements Suggest? Working paper, University of Texas at Austin.
- * Klein, A. (2002). Audit committee, board of director characteristics and earnings management. *Journal of Accounting and Economics*, 33(3), 375-400.
- * Krishnan, J., Stephens, R.G. (1995). Evidence on Opinion Shopping from Audit Opinion Conservatism, *Journal of Accounting and Public Policy*, 14, 179-201.
- * Larcker, D., Richardson, S. (2004). Fees paid to audit firms, accrual choices, and corporate governance. *Journal of Accounting Research*, 42, 625-658.
- * Lennox, C.S. (1999) Non-audit fees, disclosure and audit quality, *European Accounting Review*, 8:2, 239-252, DOI: 10.1080/096381899336014.
- * Levitt, A. (2000). Renewing the covenant with investors. Speech by SEC chair at New York University Center for Law and Business. Available at <http://www.sec.gov>.
- * Liao, Y., Chi, W., Chen, Y. (2012). Auditor Economic Dependence and Accounting Conservatism: Evidence from a Low Litigation Risk Setting, *International Journal of Auditing* doi:10.1111/j.1099-1123.2012.00460.x ija
- * Lim, C.Y., Tan, H.T., (2009). Does auditor tenure improve audit quality? Moderating Effects of Industry Specialization and Fee Dependence, *Singapore Management University School of Accountancy Research Paper Series* Vol. 2, No. 1 <http://ssrn.com/abstract=163853>.
- * Lim, C.Y., K. Ding, D.K., Charoenwong, C. (2013). Non-audit fees, institutional monitoring, and audit quality, *Rev Quant Finan Acc*, 41:343-384. DOI 10.1007/s11156-012-0312-1.
- * Mande, V., Son, M. (2015). How Do Auditor Fees Affect Accruals Quality? Additional Evidence, *Int. J. Audit.* 19: 238-251, doi:10.1111/ijau.12038.
- * Muzatko, S. Teclezion, M. (2016). The Relationship Between Audit Fees and Earnings Quality of Financial Institutions, *Journal of Accounting and Finance* Vol. 16(5).
- Nelson, S.P., Mohamed-Rusdi, N.F. (2015), "Ownership structures influence on audit fee", *Journal of Accounting in Emerging Economies*, Vol. 5 Iss 4 pp. 457 - 478. <http://dx.doi.org/10.1108/JAEE-05-2013-0027>.
- * Pornupatham, S. (2009). Does Economic Dependence Influence Auditor's Opinions? Available at <http://www.jap.tbs.tu.ac.th/files/Article/Jap13/Full/JAP13Sompong.pdf>.
- * Rahmina, L. Y., Agoes, S. (2014). Influence of auditor independence, audit tenure, and audit fee on audit quality of members of capital market accountant forum in Indonesia, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 164, 324 - 331
- restatements, *Managerial Auditing Journal*. Vol. 23 No. 2, pp. 125-141.
- * Cooper, D. J., Neu, D. (2015). "Auditor and Audit Independence in an Age of Financial Scandals" In *Independent Accounts*. Published online: 1-15. [http://dx.doi.org/10.1016/S10417060\(06\)12001-5](http://dx.doi.org/10.1016/S10417060(06)12001-5).
- * Crockett, C., Jahangir Ali, M. (2015), "Auditor independence and accounting conservatism: evidence from Australia following the corporate law economic reform program", *International Journal of Accounting & Information Management*, Vol. 23 Iss 1 <http://dx.doi.org/10.1108/IJAIM-02-2014-0008>
- * Danielsen, B.R., Ness, R.A.V., Warr. R.S. (2007). Auditor Fees, Market Microstructure, and Firm Transparency, *Journal of Business Finance & Accounting*, 34(1) & (2), 202-221 doi: 10.1111/j.1468-5957.2006.00652.x.
- * DeAngelo, L. (1981). Auditor independence, 'low balling', and disclosure regulation. *Journal of Accounting and Economics*, 3, 113-127.
- * DeFond, M., Raghunandan, K., and Subramanyam. K. (2002), "Do nonaudit service fees impair auditor independence? Evidence from going concern audit opinions", *Journal of Accounting Research*, Vol. 40 No. 4, pp1247-1274.
- * Duh, R.R., Lee, W.C., Hua, C.Y. (2009). Non-audit service and auditor independence: an examination of the Procomp effect, *Rev Quant Finan Acc* (2009) 32:33-59. DOI 10.1007/s11156-007-0080-5
- * Farmer, T. A., Rittenberg, L.E., Trumpeter. G. M. (1987). An Investigation of the Impact of Economic and Organizational Factors on Auditor Independence. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* (Fall): 1-14.
- * Frankel, R., Johnson, M., Nelson. K (2002). The relation between auditors' fees for nonaudit services and earnings management. *The Accounting Review* 77 (Supplement): 71-105.
- * Gandía, J.L., Hugué, D., (2020). Audit fees and earnings management: differences based on the type of audit. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, <https://doi.org/10.1080/1331677X.2020.1836990>
- * Geiger, M. A. Rama. D. V. (2003). Audit fees, nonaudit fees, and auditor reporting on stressed companies. *Auditing: a journal of practice & theory*. Vol.22, No.2: 53-69.
- * Gul, F.A., Chen, C.P.J. Tsui, J.S.L. (2003), "Discretionary accounting accruals, managers' incentives, and audit fees", *Contemporary Accounting Research*, Vol. 20 No. 3, pp. 441-61. 46 (2006) xxx-xxx
- * Gul, F.A., Tsui, J., Dhaliwal, D.S., (2006). Non-audit services, auditor quality and the value relevance of earnings, *Accounting and Finance* 46, 797-817.
- * Habib, A., (2012). Non-Audit Service Fees and Financial Reporting Quality: A Meta-Analysis, *ABACUS*, Vol. 48, No. 2, doi: 10.1111/j.1467-6281.2012.00363.x.
- * Hay, D., Knechel, R., Li, V. (2006). Non-audit Services and Auditor Independence: New Zealand Evidence, *Journal of Business Finance & Accounting*, 33(5) & (6), 715-734, doi: 10.1111/j.1468-5957.2006.00602.x.

- * Reynolds, J., Francis, J. (2000). Does size matter? The influence of large clients on office-level auditor reporting decisions. *Journal of Accounting and Economics*, 30: 375-400.
- * Ruddock, C., Sherwood, K. and Taylor, S. (2004). 'Non-audit services and earnings management: is auditor independence impaired?' Working paper, University of New South Wales.
- * Thibodeau, J, Freier, D. *Auditing and Accounting Cases: Investigating Issues of Fraud and Professional Ethics*, 4th Edition, McGraw-Hill Education.
- * Vafeas, N., Waagelei, J. F., (2007). The association between audit committees, compensation incentives, and corporate audit fees, *Rev Quant Finan Acc* 28:241-255. DOI 10.1007/s11156-006-0012-9.
- * Wu, X. (2012). Corporate governance and audit fees: Evidence from companies listed on the Shanghai Stock Exchange, *China Journal of Accounting Research* 5, 321-342.
- * Xie, Z., Cai, C, and Y, J. (2010). Abnormal Audit Fees and Audit Opinion- Further Evidence firm Chinas Capital Market, *China Journal of Accounting Research*, 3 (1). pp 51-70.
- * Zhang, Y., Hay, D., Holm, C. (2016), *Cogent Business & Management* 3: 1215223. <http://dx.doi.org/10.1080/23311975.2016.1215223>.

Accounting Knowledge & Management Auditing

Vol. 12/ No. 48/ Winter 2024

Consequences of audit economic dependence on accounting quality considering corporate governance mechanisms

Morteza Motavassel.

PHD student of Accounting, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
mortymot@yahoo.com

Ghodratallah Talebnia.

Department of Accounting, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
gh_talebnia@yahoo.com. corresponding author

Ahmad Yaghoubnezhad

Department of accounting, Markazi Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
yaghoob_acc@yahoo.com

Abstract

This study investigates the effects of auditor economic dependence on financial reporting quality. In this regard, after establishment of the relationship, corporate governance mechanisms including stockholder's supervision (institutional ownership), board of director's supervision (outsider board of directors, CFO duality and board knowledge) and auditor supervision (audit size) are considered as moderating variables in the relationships to scrutinize the relationship. Accrual quality, earning persistency, earning smoothness and earning predictability is applied to measure financial reporting quality. Using historical data from listed Tehran Stock Exchange firms and sampling 111 firms out of it during 2011 to 2019, the results show that auditor economic dependence has a positive significant effect on financial reporting quality. Regarding corporate governance mechanisms, results indicate that board knowledge (in accrual model) moderates the relationship between auditor economic dependence and financial reporting quality. The results on the whole supports the audit work theory.

Keywords: Auditor Economic Dependence, Financial Reporting Quality, Corporate Governance Mechanisms

